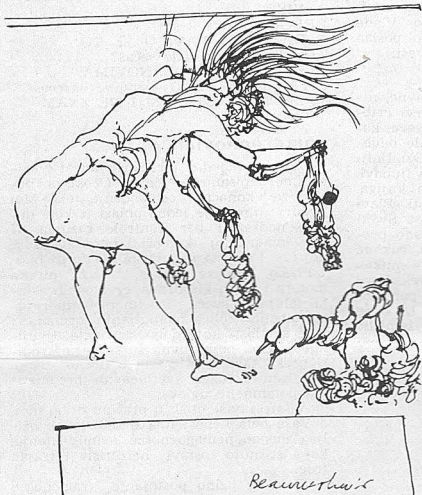

da razgovaraju, što im verovatno nije bilo dozvoljeno za vreme vršenja ovakve službene dužnosti. Raniji je rekao: „Puls mi je već bio prestao, valjda srce“. Novi odgovori: „Ne izgleda mi tako. Ali, znaš, on je voleo da popije“. „Ti si i sam isprazio s njim mnogo čaša, a živ si“. „Da. Zena mu je pravila scene zbog pića“. „Jeste, on je bio pitoma ovcu, puštao je da ga bije“. „Troje dece. Misliš da ćemo morati da skupljamo priloge?“ „Valjda ćemo morati“. „Vidi, a ovaj naš današnji će ga nadživeti“. „Za nekoliko minuta. Ništa mu ne može pomoći“. „To je blaga ovčica“. Začutaše, jer im je, izgleda, postalo jasno da su ovakvi razgovori u mom prisustvu bili sasvim nedolični. A zašim onaj raniji reče: „Šta ima. Već smo na mestu“. Razgovarali su tiho; poslednja informacija mogla je biti namenjena više meni.

Iza zaokreta, nekoliko koraka pred izlazom, opazio sam da su vrata za dvorište bila otvorena. Najpre sam se osmehnulo onome koji je rekao za mene „blaga ovčica“. Posrnio je i pao kao i prethodni. Rekao sam drugome: „Sad ima još samo nekoliko koraka, možemo da idemo i sami“. „Vidi ga!“ Pustio je moju ruku i ja pođoh sam. On me stiže. „Kud žuriš?“ Nije znao šta da radi i zadržao me. U tom trenutku osmehnulo sam se i njemu. Svalio se pored zida tako da oni iz dvorišta nisu mogli da ga vide.

Izašao sam iz hodnika. Na dvorištu je sve već bilo gotovo.

7. Čekalo je tamo na mene nekoliko osoba. Poznavao sam javnog tužioca, zamenika upravnika zatvora, lekara, ostale nisam poznavao, jedan je bio u civilnom odelu, dvojica su bili uniformisani, naoružani: dželat i njegovi pomoćnici. Sa strane, pored zida, bila su vešala, ispod njih omanji podijum sa stepenicama. Uže je bilo već namesteno, znači ostajalo je još da se obave izvesne formalnosti i neodložni tehnički postupci. Kad sam se pojavio u dvorštu, prisutni su bili veoma uzbuđeni, govorili su nešto poluglasno što nisam mogao da čujem. Pošao sam prema njima, i tada mi je izašao u susret javni tužilac; i kako se sve obavljalo veoma mirno, za trenutak mi se sve to učilo

nilo kao društveni sastanak i čak sam imao volju da mu pružim ruku na pozdrav, tim pre što je moje poznanstvo s javnim tužiocem imalo gotovo lični karakter. Primetio sam neodređeni drhtaj i tužiočeve desne ruke, ali teško mi je da taj drhtaj prokomentarišem.

Javni tužilac me upita: „Došli ste sami?“ U ovoj situaciji nije imao vremena da razmišlja o jedini i množini; obratio mi se u množini ne razmišljajući. Odgovorio sam: „Jeste, došao sam sam, gospodine tužioče“. Tužilac malo počuta. „Ovo je stvarno nečuveno. Gde su stražari?“ I malo zatim, pošto sam razmišljao šta da odgovorim, reče: „U stvari, u ovom trenutku ne morate da objašnjavate. Naravno, ne morate da odgovorite“. Rekao sam tada, odlučivši da otkrijem deo istine, uverenju da će delimična istina biti najveća laž: „Mogu da vam kažem, gospodine tužioče“. Približili smo se ostalima, poklonio sam im se, i oni su meni odgovorili poklonom, izuzev dvojice dželatovih pomoćnika. To je bilo zabavno. Prokurator reče: „Ako hoćete, izvolite, objasnite nam“. Ja im rekoh: „Jedan od onih što su me vodili nešto je klonulo, sigurno srce; drugi je ostao pored njega, pošto se to dogodilo odmah kraj vrata, došao sam sâm. I to je sve“. Zamenik upravnika zatvora upita: „Odejednom klonuo?“ Zatim se obratio lekaru: „Hoćete li da pogledate?“ Lekar reče: „Tamo je kolega“. Na to reče zamenik upravnika: „Pa šta gospodo, osuđeni je na mestu. Jeste malo čudno, ali ja ne vidim nikakvih smetnji“. Dželat reče: „Tako je, nema smetnji“. Tužilac: „Pri redigovanju izveštaja pojavice se problemi pravilnika za upravu zatvora. S tačve gledišta formalnog i materijalnog prava, smetnji očigledno nema“.

Nakon čega se tužilac obratio meni: „Staćete sad ovdje. Pročitacu vam presudu“. Pojavilo se drugo lice množine, verovatno predviđeno u službenom obračunu pri postupku koji je trebalo da počne nakon kratkog incidenta.

8. Za vreme čitanja presude stajao sam okrenut prema vratima kroz koja sam došao u dvorište; prokurator, lekar, zamenik upravnika zatvora i dželat nisu videli ova vrata i jedino su oba naoružana pomoćnika, stavši pored mene jedan s jedne drugu stranu, u preciznoj saglasnosti sa propisima obreda i u redu koji se vratilo nakon neobičnih zabuna, mogli da vide otvorena vrata, iako sada, kad je uredovni tok delatnosti išao sasvim normalno, ni vrata, ni ostale spoljne okolnosti nisu imali šta da ih se tiču. Meni je, međutim, čim sam za vreme tužio-

čeva čitanja opazio da su vrata iznutra zatvorena, odmah postalo jasno kako su tekle stvari unutra u zgradi.

Bili su to nesumnjivo događaji administrativnog karaktera. Mislim, kada su nađeni leševi obojice stražara, da je prva stvar onoga koji ih je našao, bilo baš zatvaranje vrata; to je automatski postupak domaćinskog tipa, koji proizilazi otuda, što primećeni unutrašnji nered treba što je moguće brže odeliti od spoljnog sveta. Zamisljam čak da je čovek koji je našao stražare na zemlji najpre morao zatvoriti vrata, i da se tek posle sagnuo iznad mrtvih stražara, jer je sigurno već znao za prethodni smrtni slučaj i na taj način je počinjao da deluje na upravu zatvora onaj momenat iznenađenja, koji je trebalo mene da pogodi pre nepuna pola sata. Sumnjam čak da je pronalazač pribegao alarmnim uređajima, verovatnije je da je potrio, obično potrao u najobičnijoj uplašenošću u kancelariju i zadržano podneo izveštaj dežurnom činovniku.

Od tog trenutka u igru se uključio i trenutak hazarda. Zatvorska administracija se osetila iznenađena od onoga koji je po njenom mišljenju trebalo da se oseća iznenađenim, i u svakom slučaju mogla je se početi podzirivo da dovodi u vezu tri nagle smrti sa osobom osuđenika. Naročito što je pre ili kasnije lekar morao dokazati da je upotrebljen otrov. Čitanje presude bližilo se kraju.

9. Javni tužilac me upita: „Imate li nekih želja?“ Odgovorio sam: „Da, gospodine tužioče. Molio bih da mi se pre toga skinu lisice“. „Kakvog to ima značenja?“ „Ne bih hteo da u takvom trenutku imam vezane ruke“. „U takvom trenutku? No, svakako, ali mogli biste da stvorite tehničkih teškoća, razumete? Ja nemam ništa protiv, ako — obrati se dželatu — gospodin na to pristaje“. Dželat odgovori brzo: „Ne smeta, imamo za to načina“. Zamenik upravnika zatvora pogleda na sat: „Gospodo, bez razgovora sada“.

Jedan od stražara otključa mi lisice i kad padoše na zemlju, čak ih i ne diže. Uvrat je ispod ruke i u polukretu tela reče: „Hajde!“ Ovoga puta bilo je drugo lice jednine, upotrebljeno, kako pretpostavljam, ne toliko prema odlukama pravilnika, nego po staroj tradiciji, isto kao i glagol u zapovednom načinu. Osmehnuh se na njega i odmah brzo okrenuh glavu prema drugom. Opazivši moj osmeh stigloše još obojica, jedan za drugim, da mi odgovore osmehom, pomislivši sigurno: „Sasvim pobrljavio pred smrt“; bilo bi u svakom slučaju prirodno da tako nešto pomisle; pali su odmah.

Javni tužilac viknu: „Šta je ovo sad?“ i priđe mi. Prestiže ga lekar, koji je očigledno hteo da pogleda mrtve, tako da je jedan trčao malo udessno, drugi malo ulevo od mene, obojica malo uspaničeni; sudeći po pokretima bila je to pre osamućenost nego panika. Razumedoh tada da mi veća opasnost preti od strane lekara: imao je najviše izgleda da odgonetne istinu: ali ne pogleda u mene, i u trenutku kad me je prolazio, ja mu se osmehnulo pravo u vrat, a on se spotače o jednog stražara. Tužilac viknu još jednom: „Šta je ovo, bože moj, šta je ovo!“ Zastade. Tada potra prema nama zamenik upravnika zatvora i morao sam tu trku da mu prekinem. Tužilac povika i po treći put, ali još samo: „Bože moj!“

10. Pretpostavljam da se u glavi državnog tužioca morao odvijati manje više ovakav misaoni proces — naime, od trenutka kad sam molio da mi skinu lisice: „Ovaj čovek je ipak dobro vaspitan, u svakom slučaju ima mnogo takta, ne dopušta da dođe do nepotrebnih komplikacija, hoće da poštedi i sebe i nas; ima čak mnogo suptilnosti u toj njegovoj molbi što neće da ima vezane ruke; kako je on rekao? u takvom trenutku; to je lepa poslednja želja, dobro će mi doći kad budem pisao memoare. To budi simpatije, imam prava da osećam prema njemu simpatiju, jer bio mi je protivnik samo formalno“. Naravno, impunitiram mu prilično mnogo reči koje je pomislilo u tako kratkom času, ali znam da se ponekad misli brže nego što se govori. Dakle šta još? Dodacu još po svestvenoj mašti: „Što je onom stražaru pozlilo, nije uopšte od značaja. Čudno je samo što je došao ovako sam i miran. Determinizam? Rezinacija? A možda baš mirenje, želja da se izbegne gužva koja bi prema njegovim shvatanjima bila neukusna? Jeste, sigurno je baš to, treba mu skinuti lisice, dželat pristaje, u redu. Mogao bi da dignu to gvožđe, to stvara nered, ali ja ga neću podići. Šta je ovo? Zašto svi oko njega padaju? Šta je ovo, bože moj, šta je ovo? Valjda nije... Bože moj!“

Nekoliko uslika ovog razmišljanja probilo se kako mislim, kroz grlo. Tužilac je celo vreme stajao. Pristupih korak prema njemu i on se sruši.

11. Dželata sam morao da vijam. Jedino je on, izgleda, shvatio od samog početka ove scene da su se uloge preokrenule i da ja zadržam smrt. Nije mu očigledno bilo stalo do izvršenja zakona, nije razmišljao o pravilniku, nije mislio o propisima ni o tom da je nastalo kvarenje reda u vršenju delatnosti; sada je vršena delatnost spolja i sav njegov unutrašnji lični poredak se srušio. Bežao je i činio je to nevesto, jer je bio otežao; najzad je potrao iza uzvišenja za vešala i tamo sam ga stigao; udaljenost se znatno smanjila, jer se već pre toga već bio spotačao o stepenik pod vešalima. Tamo, između zida i drvenog sanduka, obukao sam njegovo civilno odelo.

12. Zatim sam morao da se pokrenem brzo i vešto. Vrata od dvorišta nisu bila zaključana, sigurno zato što je kroz njih trebalo da se vrata u zgradu ljudi koji su dozvolili sebi ovaj pokušaj pogubljenja o kome sam govorio u početku. Leševa u hodniku više nije bilo; drugim hodnicima stigao sam do izlaza, tamo sam uništio još jednu osobu, njenim ključevima sam otključao izlazna vrata i izašao sam na ulicu.

Bilo je divno vreme. U centru (zatvor je bio u centru) vladala je jutarnja oživiljenost. Zatvorska vrata ostavio sam otvorena.

radmila bitević

ono što se nije dogodilo

Unosila sam tvoje lice
toplo nasmejano
u najdublje kutove očiju najtiše samoće
u senke dalekih koraka
u senke dalekih čutanja
sasvim kao dah sasvim kao tišina

ne mogu da volim
sagorelim prstima
u ovom vazduhu naseljenom
mirisom događaja koji se prelamaju
unosila sam tvoje lice u svetlost jutarnju

Ti u koga se ulivaju moja kosa i ruke
ljubičaste večeri vrtičke svetlosti
ti čije oči ispunjavam sadržajem
ti sa korakom gipkim
prijetan mom uhu
ti lice bilo koje
oblikovano prema mome srcu
dahom mojim izravnano
kani reč toplu poput trava dubokih
na obalu vremena različenog
zaustavi žagor zaustavi čutanje
između mene u tebi i nepoznatog.

Ono što se nije dogodilo
neprohodno u grlu vazduha
ono što se nije dogodilo
niz moje jučešnje stepenične
niz moje jučešnje prste
ono što se nije dogodilo
školjka u zemcima
glas u smeđe senke rasklopljene
topli koraci koji se otvaraju
ono što se nije dogodilo
zapljuskuje mi lice.

nagnuti nad prošlost

Usni koja se razodela do čutanja
zenici nabubretoj kao prašnik
zlatu prokopalom duž bulevara
tišina iz koje vazduh izglacan
raskinim trenutak
topli zbumjeni trenutak
dovoljan da se oči zazidaju svitanjem

Nagnuti nad prošlost prelomljenu u kvotoku
nad blagu koketu sa oblicima od vazduha
zaustavljamo sjajne oči zaustavljamo trenutak
zaustavljamo dan koji dolazi
nepozvan i već nagoveštava prisustvo
nagnuti nad prošlost drhtimo
kao kad otvaramo prvu stranicu
neke knjige vrlo dragocene
otvaramo fontanu svetlosti
ljubičaste tihе slutnje događaja
profile ličnosti u ljupkom neredu
i onda dugo držimo to u rukama
nepokretnim koje se odrću
sjaja dorećenog jasne svetlosti

Zaustavljeni su obrisi sunca pevaju
male vatre čelo utrnulo od sna
klonule reči sa okusom voća
posle gozbe na stolu od mahovine
klonule reči sa hodom kiše hodom granja
lusnulog

bio je to sudar svetlosti
triput su cvetovi zaspali klonuli mirisi
o svele senko ruke kristalu tamni san
otvoreni su kapilari ističe otkriva

